

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОРІВНЯЛЬНО-АНАЛІТИЧНЕ ПРАВО

3/2016

WWW.PAP.IN.UA

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове видання
«Порівняльно-аналітичне право»**

№ 3, 2016

**Ужгородський національний університет
Ужгород 2016**

ББК 72.96.67
УДК 001:34

Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Головний редактор:** **Бисага Юрій Михайлович** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
- Заст. гол. редактора:** **Белов Дмитро Миколайович** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
- Відповідальний секретар:** **Рогач Олександр Янович** – доктор юридичних наук, професор, перший проректор ДВНЗ «УжНУ»
- Члени редакційної колегії:** **Фазикосх Василь Георгійович** – кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Ярема Василь Іванович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Семерак Олександр Созонович – кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Лемак Василь Васильович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Лазур Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Сідак Микола Васильович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Бедь Віктор Васильович – доктор юридичних наук, професор, ректор Карпатського університету ім. А. Волошина
Федоренко Владислав Леонідович – доктор юридичних наук, професор, заступник начальника Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання – декан юридичного факультету Національної академії внутрішніх справ
Севрюков Олександр Павлович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального та конституційного права Люберецької філії Російського державного соціального університету (м. Люберці, Російська Федерація)
Кубічек Павел – професор, доктор права, кандидат юридичних наук, декан юридичного факультету Університету Коменського в м. Братислава (Словацька Республіка)
Патакійова Марія – професор, доктор права, кандидат юридичних наук, проректор Університету Коменського в м. Братислава (Словацька Республіка)
Марек Карел – професор, доктор права, кандидат юридичних наук, професор кафедри підприємницького права юридичного факультету Університету Масарика в м. Брно (Чеська Республіка)
Гайніш Едіта – доктор права, доктор філософії у сфері права, юридичний факультет Університету Коменського в м. Братислава (Словацька Республіка)
Станіш Пьотр – доктор права, професор, декан факультету права, канонічного права та адміністрації Люблінського католицького університету ім. Івана Павла II (Республіка Польща)
Жежихова Мартина – кандидат юридичних наук, докторант юридичного факультету університету П.Й. Шафарика у м. Кошице (Словацька Республіка)
Білаш Олександр Володимирович – доктор теології, кандидат юридичних наук, доцент, директор НДІ державно-конфесійного права та державно-церковних відносин ДВНЗ «УжНУ»
Ленгер Яна Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Ступник Ярослав Валерійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та міжнародного кримінального права ДВНЗ «УжНУ»
Дрозд Олексій Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ

Видання «Порівняльно-аналітичне право» включено до переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін.

Наказ Міністерства освіти і науки України № 463 від 25 квітня 2013 р.

Рекомендовано до опублікування Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 9 від 6 вересня 2016 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ..... 10

Бедрій М.М. ПРАВОВІ ЗВИЧАЇ ХЕТТСЬКОГО ЦАРСТВА (II ТИС. ДО Н.Е – VIII СТ. ДО Н.Е):
ІСТОРІКО-ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ.....10

Кравчук М.А. ІСТОРІКО-ПРАВОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ.....13

Кравчук В.М. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ.....16

Курусь Т.В. СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....21

Лаврик Г.В. СТАТУТ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА 1864 Р. І ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС 1895 Р.
ЯК МОДЕЛІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
ТА АВСТРО-УГОРСЬКОЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.....24

Мельник В.М. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА ТА ЙОГО ЮРИДИЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ ДО 1054 РОКУ: СПРОБА ПОЛІТИКО-АНТРОПОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ.....27

Несінова С.В., Палєєва Ю.С. ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРАВА ВІЙНИ
ЯК МІЖНАРОДНОГО ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ.....31

Подковенко Т.О., Бобер С.Ю. ПРАВО НА ЖИТТЯ ЯК НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ.....34

Ромашенко В.А. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....39

Цигульський С.М. ОРГАНІЗАЦІЯ, КОМПЕТЕНЦІЯ ТА РОЗФОРМУВАННЯ ДОБРОВОЛЬЧИХ ПОЛКІВ
ЛЕГКОЇ КАВАЛЕРІЇ З ЛІВОБЕРЕЖНИХ КОЗАКІВ ПІД ЧАС ПОЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО
ПОВСТАННЯ (1830–1831 РР.) ЗА ІМПЕРСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ.....43

Чернік С.Д. СТАНОВЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В СЕРБІЇ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....46

РОЗДІЛ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО..... 49

Батанов О.В. ЗАХІДНА ТРАДИЦІЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА: ЕПОХА ФОРМУВАННЯ.....49

Гараджаєв Д.Я. К ВОПРОСУ О ВОЗРАСТНОМ ЦЕНЗЕ ДЛЯ СУДЕЙ КОНСТИТУЦИОННЫХ СУДОВ
(НА МАТЕРИАЛАХ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ).....53

Кулі-Іванченко К.К. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА ДОГОВОРУ
НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В УКРАЇНІ ЗА КОЛОМ ОСІБ.....57

Муравська М.Л. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ ПРОЦЕДУРИ
В КОРОЛІВСТВІ ІСПАНІЯ ТА УКРАЇНІ.....61

Попович Т.П. ЮРИДИЧНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ.....65

Припхан І.І. СУСПІЛЬНА МОРАЛЬ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ.....68

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС;

СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО.....72

Брюховецька М.С. ПОСМЕРТНЕ ДОНОРСТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....72

Ковальчук А.М. ПРАВО НА ОBOB'ЯЗКОВУ ЧАСТКУ МАЙНА
У СПАДЩИНІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....74

Поліщук М.Я. ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ
ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ.....77

Русин О.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРЕСУ СУДОВОГО ПРЕДСТАВНИКА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....81

Цюра В.В. ПРЕДСТАВНИЦТВО, ПОСЕРЕДНИЦТВО, КОМІСІЯ ТА АГЕНТУВАННЯ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ.....84

РОЗДІЛ 4**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО.....89**

Балюк І.А. ПЕРЕКЛАДАЧ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ТА ІНШИХ СУДОВИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ.....	89
Гарагонич О.В. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	93
Гербич О.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	97
Григорчук М.В. ОБ'ЄКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ОХОРОНЮВАНИХ ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	101
Домбровська А.В. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ЙОГО СУТНОСТІ.....	104
Лукач І.В. ЗНАЧЕННЯ ПОДІЛУ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ В ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ.....	107
Малолітнева В.К. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ІННОВАЦІЙ ЯК ЗАСОБУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	109
Сагайдак Ю.В. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	114

РОЗДІЛ 5**ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ..... 116**

Валєєв Р.Г. АТЕСТАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ УНОРМУВАННЯ ТА ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ АТЕСТУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	116
Сорочишин М.В. ДІЯ В ЧАСІ НОРМ ПРАВА ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ВИПЛАТИ ПЕНСІЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ.....	120

РОЗДІЛ 6**ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО.....123**

Бредіхіна В.Л. ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ НАДР.....	123
Лисанець О.С. ЩОДО ВПЛИВУ МОРАТОРІЮ НА СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТОК РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ.....	128

РОЗДІЛ 7**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО.....131**

Безпалько С.В. ЮРИСДИКЦІЯ СПРАВ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ЩОДО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ, УХВАЛ ТА ПОСТАНОВ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ.....	131
Глуховець В.А. ОКРЕМІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	134
Декаленко В.С. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОСАДОВИХ ОСІБ СУДІВ УКРАЇНИ.....	137
Костенко Ю.О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	140
Кузнєцов Д.В. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ НА СТАДІЇ ПРИЙНЯТТЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ У СКОРОЧЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	143
Лиськов М.О. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЛОТЕРЕЙНОЇ СФЕРИ.....	145
Ляшук Р.М. МЕТОДИ ПЕРЕКОНАННЯ ТА ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	148
Стрельников А.В. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВопорушення У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ.....	151
Топольницький В.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СУДОВИХ ІНСТАНЦІЯХ.....	154
Фесенко О.А. РЕЄСТРАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК АДМІНІСТРАТИВНА ПОСЛУГА.....	157

РОЗДІЛ 8**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;****КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.....161**

Вербицька Н.В. ВІДМЕЖУВАННЯ ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЗАХИСНИКА
ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ..... 161

Вечерова Є.М. НОРМАТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА:
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ТРАДИЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ..... 164

Грищенко Н.М. ВИТОКИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРОТИПРАВНЕ ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ..... 168

Данилевська Ю.О. ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ
НА КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО..... 171

Демидова Л.М. ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА ТРЕТІХ ОСІБ..... 174

Євдокімова О.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ..... 177

Чернега Ю.О. ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПІДКУП У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ..... 181

Яциніна М.-М.С. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ,
ЩО ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СЛУЖБОВІ ЗЛОВЖИВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ..... 185

РОЗДІЛ 9**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;****СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.....190**

Габруський А.О. ХАРАКТЕРИСТИКА ДОКУМЕНТІВ ЯК ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТУ МАЙНА
ТА ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ..... 190

Гринюк В.О. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ IN ABSENTIA..... 192

Давиденко С.В. ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАЧІ ОСІБ,
ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЕКСТРАДИЦІЇ)..... 196

Курман О.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ РЕВІЗІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ ЗАКОНОДАВСТВА..... 201

Мельник Р.В., Гамера В.А. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ
ПІД ЧАС ВІЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ..... 203

Мельник Р.В., Гамера В.А., Голдинський І.А. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ
ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕРЕРОБЛЕНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ..... 207

Мельник Р.В., Гамера В.А., Голдинський І.А. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО
ПЕРЕРОБЛЕНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ..... 210

РОЗДІЛ 10**СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА..... 214**

Заборовський В.В. ПРАВО АДВОКАТА НА ОПИТУВАННЯ ОСІБ ЗА ЇХ ЗГОДОЮ
ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТА..... 214

РОЗДІЛ 11**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО..... 218**

Димінська О.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОПОРЯДКУ
В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ, РЕГІОНАЛЬНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОПОРЯДКІВ..... 218

Забара І.М. МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК: ДО ПИТАННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ (ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ). 221

Перепьолкін С.М. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ВСЕСВІТНЬОЇ МИТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ..... 223

РОЗДІЛ 12**ФІЛОСОФІЯ ПРАВА..... 227**

Гончарова Н.І. ОБРАЗ ЖЕРТВИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗВИЧАЄВОМУ ПРАВІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ РІШЕНЬ ВОЛОСНИХ СУДІВ 1863–1869 РР.)..... 227

CONTENTS

SECTION 1

THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW;

HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL SCIENCES.....10

Bedrii M.M. LEGAL CUSTOMS OF HETITE KINGDOM (II THOUSAND BC – VIII CENT. BC): HISTORIC-LEGAL ANALYSIS.....	10
Kravchuk M.A. HISTORICAL-LEGAL DESCRIPTIONS OF CONSTITUTIONAL ADJUSTING OF RELATIONS OF THE STATE AND CHURCH.....	13
Kravchuk V.M. PUBLIC CONTROL IN THE FIELD LOCAL GOVERNMENT: ISSUES OF EFFICIENCY.....	16
Kurus T.V. STATE OF RESEARCH OF PROBLEM OF LEGISLATIVE ACTIVITY OF PUBLIC AND LOCAL SELF-GOVERNMENT AUTHORITIES.....	21
Lavryk H.V. THE STATUTE OF CIVIL JUSTICE OF 1864 AND THE CODE OF CIVIL PROCEDURE OF 1895 AS MODELS OF CIVIL JUSTICE IN UKRAINIAN LANDS AS THE PART OF THE RUSSIAN EMPIRE AND AUSTRIA-HUNGARY IN THE SECOND HALF OF XIXth – EARLY XXth CENTURY.....	24
Melnyk V.M. INTERNATIONAL LEGAL PROVISIONS CHRISTIANITY AND ITS LEGAL ORGANIZATION FOR 1054: ATTEMPT POLITICAL AND ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS	27
Nesynova S.V., Palcieva Yu.S. ABOUT SOME FEATURES OF DEVELOPMENT LAW OF WAR AS INTERNATIONAL LEGAL INSTITUTE.....	31
Podkovenko T.O., Bober S.Yu. RIGHT TO LIFE – ITS HIGHEST VALUE	34
Romashchenko V.A. THE MAIN DIRECTIONS OF INFORMATION SOCIETY LEGAL REGULATION IN UKRAINE.....	39
Tsyhulskyi S.M. ORGANIZATION, COMPETENCE AND DISBANDMENT OF VOLUNTEER LIGHT CAVALRY REGIMENTS FROM LEFT BANK COSSACKS DURING THE POLISH NATIONAL LIBERATION UPRISING (1830–1831 YRS.) IN ACCORDANCE WITH IMPERIAL LEGISLATURE.....	43
Chernik S.D. FORMATION OF PARLIAMENTARISM IN SERBIA IN THE SECOND HALF OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURY.....	46

SECTION 2

CONSTITUTIONAL LAW; MUNICIPAL LAW49

Batanov O.V. THE WESTERN TRADITION OF MUNICIPAL LAW: THE ERA OF THE FORMATION.....	49
Haradzhaev D.Ya. AGE LIMIT FOR JUDGES OF THE CONSTITUTIONAL COURTS (ON THE MATERIAL OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC CONSTITUTIONAL COURT).....	53
Kuli-Ivanchenko K.K. CONSTITUTIONAL AND LEGAL CHARACTERISTIC OF SUBJECT OF AGREEMENT FOR SOCIAL ORDER OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE WITHIN A SCOPE OF PERSONS.....	57
Muravska M.L. COMPARATIVE ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE PROCEDURE IN THE KINGDOM OF SPAIN AND UKRAINE.....	61
Popovych T.P. MODEL LAW MODERN DEMOCRATIC STATE.....	65
Prypghan I.I. PUBLIC MORALITY IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL AND LEGAL VALUES	68

SECTION 3

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE;

FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW72

Briukhovetska M.S. POSTHUMOUS DONATION IN UKRAINE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF LEGAL REGULATION.....	72
Kovalchuk A.M. ENTITLED TO A COMPULSORY SHARE OF PROPERTY INHERITED IN FOREIGN COUNTRIES.....	74
Polishchuk M.Ya. PREREQUISITES OF IMPLEMENTATION OF MEDIATION IN CIVIL MATTERS IN UKRAINE.....	77
Rusyn O.Yu. FEATURES OF INTEREST OF JUDICIAL REPRESENTATIVE IN THE CIVIL PROCEDURE.....	81
Tsiura V.V. REPRESENTATION, INTERMEDIARY, COMMISSION AND AGENCY: INTERRELATION OF LEGAL CONCEPTS.....	84

SECTION 4

COMMERCIAL LAW, ECONOMIC AND PROCEDURAL LAW	89
Baliuk I.A. TRANSLATOR IN ECONOMIC AND OTHER LITIGATION UKRAINE.....	89
Harahonych O.V. THE CONCEPT AND FEATURES OF ECONOMIC COMPETENCE.....	93
Herbych O.V. SOME ASPECTS OF THE REGULATION OF ADVERTISING IN UKRAINE.....	97
Hryhorchuk M.V. ITEMS OF RIGHTS AND LEGALLY PROTECTED INTEREST ENTITIES.....	101
Dombrovska A.V. THE PRINIPLES OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A REFLECTION OF ITS NATURE.....	104
Lukach I.V. MEANING OF SECTION RIGHT TO PRIVATE AND PUBLIC IN ECONOMIC RELATIONS.....	107
Malolitneva V.K. LEGAL FRAMEWORK FOR PUBLIC PROCUREMENT OF INNOVATIONS AS A TOOL FOR ECONOMIC RECONSTRUCTION IN UKRAINE.....	109
Sahaidak Yu.V. PROSPECTS FOR IMPROVEMENT OF LEGAL REGULATION PERMITTING SYSTEM IN ECONOMIC ACTIVITY.....	114

SECTION 5

LABOUR LAW; SOCIAL SECURITY LAW	116
Valieiev R.H. CERTIFICATION OF PUBLIC SERVANTS: PROBLEMS OF LEGAL REGULATION AND ENFORCEMENT IN THE CASE OF NATIONAL POLICE ATTESTATION.....	116
Sorochyshyn M.V. TEMPORAL SCOPE OF LAW ON LIMITING PAYMENT OF MILITARY PENSIONS.....	120

SECTION 6

LAND LAW; AGRARIAN LAW; ENVIRONMENTAL LAW; NATURAL RESOURCES LAW	123
Bredikhina V.L. SOME ORGANIZATIONAL PROBLEMS OF REALIZATION OF STATE CONTROL AND SUPERVISION IN THE SPHERE USE AND PROTECTION OF MINERAL RESOURCES.....	123
Lysanets O.S. INFLUENCE OF MORATORIUM ON BECOMING AND MARKET OF EARTH DEVELOPMENT IN UKRAINE.....	128

SECTION 7

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCEDURE; FINANCE; INFORMATION LAW	131
Bezpalcko S.V. JURISDICTION OF CASES ON APPEAL DECISIONS STATE EXECUTIVE SERVICE FOR THE IMPLEMENTATION OF DECISIONS, RULINGS AND REGULATIONS OF COMMERCIAL COURTS UKRAINE: PROBLEM DEFINITION.....	131
Hlukhoveria V.A. SEPARATE DIRECTIONS OF REFORMING OF SYSTEM OF INTERNAL AFFAIRS BODIES AT THE PRESENT STAGE.....	134
Dekalenko V.S. FEATURES LEGAL STATUS OF OFFICIALS UKRAINE COURT.....	137
Kostenko Yu.O. SOME ASPECTS OF TAX REGULATION IN ECOLOGICAL SPHERE OF UKRAINE.....	140
Kuznietsov D.V. FEATURES OF ADMINISTRATIVE COURT ON STAGE JUDICIAL DECISION IN A SHORTENED PROCEEDING.....	143
Lyskov M.O. CONCEPT AND FEATURES OF LOTTERY AREAS.....	145
Liashuk R.M. THE METHODS OF PERSUASION AND COERCION IN ADMINISTRATIVE ACTIVITY OF THE LAW ENFORCEMENT SERVICES.....	148
Strelnykov A.V. PROBLEMS OF DEFINITION OF ADMINISTRATIVE VIOLATIONS IN THE FIELD OF PERSONAL DATA PROTECTION.....	151
Topolnitskyi V.V. SOME ASPECTS OF GOVERNMENT BODIES IN COURTS.....	154
Fesenko O.A. REGISTRATION INTERNALLY DISPLACED PERSONS AS ADMINISTRATIVE SERVICES.....	157

SECTION 8	
CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; PENAL LAW	161
Verbytska N.V. DELIMITATION OF THREATS OR VIOLENCE AGAINST A DEFENSE ATTORNEY OR A PERSON FROM THE CRIME RELATED.....	161
Vecherova Ye.M. NORMATIVITY OF CRIMINAL LAW: CONTEMPORARY VIEW OF TRADITIONAL INTERPRETATION PROVISIONS.....	164
Hryshchenko N.M. THE ORIGINS AND CURRENT STATUS OF CRIMINAL LIABILITY FOR MISAPPROPRIATION OF ASSETS OF THE ENTERPRISE, INSTITUTION OR ORGANIZATION.....	168
Danylevska Yu.O. IMPACT OF REFORMING THE INSTITUTION OF ENFORCEMENT OF JUDGMENTS ON THE CRIMINAL LEGISLATION.....	171
Demydova L.M. ISSUES OF SPECIAL CONFISCATION OF THE PROPERTY OF THIRD PARTIES.....	174
Yevdokimova O.V. PROBLEM ASPECTS OF LIABILITY FOR TRAFFIC VIOLATIONS.....	177
Cherneha Yu.O. PREREQUISITES FOR ESTABLISHMENT OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR BRIBERY IN THE LEGISLATION OF UKRAINE.....	181
Yatsynina M.-M.S. OBJECTIVE SIDE OF THE CRIME, TO PUNISH SERVICE ABUSE: SOME ASPECTS.....	185
 SECTION 9	
CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINALISTICS; FORENSIC EXAMINATION; INVESTIGATIVE ACTIVITY	190
Habruskyi A.O. CHARACTERISTICS OF DOCUMENTS AS SOURCES OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF APPROPRIATION, EMBEZZLEMENT AND MISAPPROPRIATION OF PROPERTY BY ABUSE OF OFFICIAL POSITION.....	190
Hryniuk V.O. PECULIARITIES OF ACCUSATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN ABSENTIA.....	192
Davydenko S.V. PROBLEMS IMPROVE THE LEGAL REGULATION EXTRADITION OF PERSONS WHO HAVE COMMITTED CRIMINAL OFFENSES (EXTRADITION).....	196
Kurman O.V. THE PROBLEMATIC ISSUES OF REVISIONS' APPOINTMENT IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN TERMS OF TODAY'S REALITIES OF LEGISLATION.....	201
Melnyk R.V., Hamera V.A. USE OF EXPERTISE IN DETECTING CRIMES OF CULTURAL PROPERTY.....	203
Melnyk R.V., Hamera V.A., Holdynskyi I.A. USING SPECIAL KNOWLEDGE DURING INSPECTION OF THE SCENE OF RECYCLED WITH FIREARMS.....	207
Melnyk R.V., Hamera V.A., Holdynskyi I.A. SOME QUESTIONS ON FIREARMS RECYCLED.....	210
 SECTION 10	
JUDICIAL SYSTEM; PUBLIC PROSECUTION SERVICE AND BAR	214
Zaborovskyi V.V. RIGHTS OF AN ADVOCATE TO INQUIRY ON PEOPLE WITH THEIR CONSENT AS ONE OF THE MAJOR PROFESSIONAL RIGHTS ADVOCATE.....	214
 SECTION 11	
INTERNATIONAL LAW	218
Dyminska O.Yu. CHARACTERISTICS OF EUROPEAN LAW IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL, REGIONAL AND NATIONAL NOMOCRACY.....	218
Zabara I.M. INTERNATIONAL LEGAL ORDER: ON THE ISSUE OF PROPERTIES (THEORETICAL ASPECTS).....	221
Perepolkin S.M. PURPOSE, OBJECTIVES AND FUNCTIONS OF WORLD CUSTOMS ORGANIZATION.....	223
 SECTION 12	
PHILOSOPHY OF LAW	227
Honcharova N.I. THE IMAGE OF THE VICTIM IN THE UKRAINIAN CUSTOMARY LAW (BASED ON THE DECISIONS OF THE TOWNSHIP COURTS 1863–1869 YEARS).....	227

РОЗДІЛ 12
ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12/.141+343.988

ОБРАЗ ЖЕРТВЫ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗВИЧАЄВОМУ ПРАВІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ РІШЕНЬ ВОЛОСНИХ СУДІВ 1863–1869 РР.)

THE IMAGE OF THE VICTIM IN THE UKRAINIAN CUSTOMARY LAW
(BASED ON THE DECISIONS OF THE TOWNSHIP COURTS 1863–1869 YEARS)

Гончарова Н.І.,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У статті на підставі аналізу рішень волосних судів кінця XIX ст. окреслюється образ жертви у звичаєвому українському праві. Визначаються засадничі принципи українського звичаєвого правосуддя та стереотипи народної правосвідомості стосовно жертви делікту.

Ключові слова: образ жертви, буття жертви, українське звичаєве право, звичаєве правосуддя, етноправова традиція.

В статье на основе анализа решений волостных судов конца XIX в. очерчивается образ жертвы в украинском обычном праве. Определяются основные принципы украинского обычного правосудия и стереотипы народного правосознания относительно жертвы деликта.

Ключевые слова: образ жертвы, бытие жертвы, украинское обычное право, обычное правосудие, этноправовая традиция.

The article is based on the analysis of solutions township courts late 19th century. Defined image of the victim in Ukrainian customary law. Identify the fundamental principles of justice and customary Ukrainian folk stereotypes of justice in relation to tort victims.

Key words: image of the victim, victim being, Ukrainian common law, customary justice, national legal tradition.

Постановка проблеми. Сьогоднішній етап розвитку правової теорії та практики характеризується кардинальними змінами загальної правової парадигми. Протягом другої половини XX ст. – початку XXI ст. на рівні міжнародної спільноти, а також в більшості європейських країн (і в нашій країні зокрема) поволі вкорінюється усвідомлення того факту, що найбільш значущою проблемою сучасної юридичної науки та правозастосовної практики має стати захист прав і законних інтересів потерпілих від злочинів, ефективного поновлення порушених прав та своєчасного відшкодування завданої злочинцем шкоди. У зв'язку із зазначеним перед представниками суспільно-гуманітарних та правових наук постає завдання переосмислення онтологічного статусу жертви делікту, дослідження граничних підстав віктимності як правового та соціокультурного феномена і відпрацювання на цій підставі концептуальних засад інноваційної державно-правової політики. Метою правників має стати формування і впровадження новітніх моделей правоохоронної діяльності і правосуддя, головними функціями яких були б охорона, захист і відновлення порушених внаслідок делікту прав як щодо суспільства в цілому, так і стосовно кожного конкретного індивіда.

В межах досягнення зазначеної мети важливого значення набуває аналіз історичних форм і традицій народного правосуддя щодо захисту і відновлення прав жертви делікту, оскільки сучасна концепція відновного правосуддя не є абсолютно новою і чужою для українців. В її основі лежать традиційні уявлення про «справедливість» (чи то пак «правду»), що на ній мають базуватися усі рішення суду. Отже, значущим є також дослідження феноменів, які презентують традиційні народні уявлення про «правду» («справедливість») і складають підґрунтя сучасної правосвідомості. Власне, йдеться про акумульовані на рівні правової психології етноправові стереотипи та норми звичаєвого права щодо жертви делікту, тобто про образ жертви в українському звичаєвому праві.

Стан опрацювання. Аналіз юридичних звичаїв українського народу проводиться дослідниками в галузі іс-

торії права та юридичної компаративістики (І.Б. Усенко, О.О. Шевченко, О.П. Івановська, О.С. Нелін), а також представниками філософсько-правової традиції (від її засновника І.Ф. Кістяківського і до сучасних науковців, зокрема М.М. Жовтобрюха). Традиції й форми народного правосуддя в межах юридичної діяльності волосних судів проаналізовано у низці наукових праць О.В. Румянцев та інших дослідників. Однак на сьогодні відсутній філософсько-правовий аналіз тих етноправових стереотипів і норм українського звичаєвого права, що стосуються безпосередньо жертви делікту.

Метою статті є висвітлення образу жертви в українському звичаєвому праві. Унікальну можливість в цьому плані надає нам розгляд реальних рішень волосних судів, винесених протягом 1863–1869 рр. і збережених в матеріалах етнографічної експедиції, що працювала під керівництвом П.П. Чубинського.

Виклад основного матеріалу. Волосні суди у тому вигляді, як вони існували в 60-ті рр. позаминулого століття, були унікальними судовими установами. Власне, їх можна вважати штучними осередками традиційної суспільно-правової організації в державі, яка вже стала на шлях трансформації соціальних структур за зразком індустріального суспільства. На відміну від багатьох інших судових установ кінця XIX ст., діяльність волосних судів безпосередньо або опосередковано спиралась на норми звичаєвого права, багатомірові народні юридичні звичаї та традиції, які стали підґрунтям їх юридичної практики.

Рішення волосних судів унаочнюють для нас сьогодні давні стереотипи народної правосвідомості стосовно вини й покарання, злочину і справедливості. Ці стереотипи, не визначені формально, але цілком зрозумілі для тогочасної сільської громади, складались протягом багатьох років суспільного життя і набували беззаперечності на рівні буденної форми свідомості. Саме вони ставали визначальними і для переліку справ, що приймались до розгляду судом, і для вирішення справ по суті.

Зважаючи на економічні та соціальні трансформації, що мали місце на території царської Росії у зазначений пе-

ріод, загальнодержавна судова реформа мала б бути спрямована на побудову системи формально-правової рівності громадян як однієї з підвалин майбутнього громадянського суспільства. І така інтенція справді мала місце. Але водночас нормативні акти 1861–1864 рр. окреслили межі формальної та фактичної винятковості судочинства стосовно багатомільйонної верстви селянства, яка саме в цей період отримала особисті та майнові права (у тому числі і право особистої незалежності). Саме для представників цієї верстви були визначені специфічні форми судочинства, що спиралися аж ніяк не на формально-правові норми, а якраз навпаки, зберігали й відтворювали унормування давнього звичаєвого права і традиційно-буденного правового світогляду [1, с. 417, 422].

Офіційно діяльність волосних судів була регламентована правовими приписами 1861 р. (найперше – «Загальним положенням про селян, які вийшли з кріпосної залежності»), де закріплювалась їх станова, територіальна і певною мірою етнічна обмеженість.

Під юрисдикцію волосного суду підпадали:

- 1) кримінальні делікти (окрім тяжких злочинів), *скоєні селянами на території цієї волості*;
- 2) більшість цивільних суперечок, що виникала *серед селян цієї волості* [2, с. 58].

Отже, з формальної точки зору йшлося передусім про представників конкретної суспільної верстви, які проживали на певній території. Однак через осілий спосіб життя тогочасних селян, їх тривалу закріпаченість (тобто «прикріпленість» до землі), а також тісний зв'язок між становою належністю та місцем проживання, з одного боку, і етнонаціональною ідентичністю, з іншого боку, у такий спосіб опосередковано формувалася й етнічна обмеженість діяльності волосних судів. Вона мала цілком раціональне обґрунтування, оскільки норми звичаєвого права завжди були тісно пов'язані з усталеним способом життя, що мав істотні відмінності на території різних волостей та у різних етнічних спільнотах.

У 1869 р. діяльність волосних судів стала об'єктом вивчення етнографічно-статистичної експедиції, очолюваної П.П. Чубинським. Звітні матеріали експедиції містили у собі більше 1 000 копій рішень волосних судів Київської, Волинської, Подільської, і меншою мірою Бессарабської, Полтавської, Гродненської та Мінської губерній [3]. На сьогодні ці матеріали можуть дати нам багату інформацію не лише про те, які вчинки вважались протиправними і які покарання визначались за них, але й про те, кого за наявним звичаєвим правом вважали жертвами протиправних діянь і які судові приписи мали поновити справедливість щодо них.

Водночас використання історичних джерел вимагає від нас врахування реалій тогочасного селянського побуту, основ економічного життя, усталених норм народної культури, які мали свої особливості у різних місцевостях. Певні ускладнення становить також відмінність ґрунтовних засад правосвідомості сучасної людини від стереотипів буденної свідомості людини XIX ст. Отже, необхідно брати до уваги світоглядні й економіко-правові підвалини буденної правосвідомості позивачів, відповідачів і суддів волосних судів, що обумовлювали форми правозастосовної практики.

По-перше, слід звернути увагу на специфіку правозастосовної діяльності волосних судів, що ґрунтувалась на становій, територіальній та етнічній визначеності селянських громад. У досліджуваних волостях більшість селянського населення була українцями (за тогочасною офіційною термінологією – «малоросами»). Національна однорідність селянського населення лише подекуди порушувалась присутністю представників інших етносів (передусім поляків та євреїв), які зазвичай відносились до інших суспільних верств і щодо яких рішення волосних судів не мали обов'язкової сили. Тому і перелік справ, що

розглядалися судом, і самі рішення суду висвітлюють перед нами характерні риси етноправової традиції, що побутувала саме серед українського селянства і органічно поєднувала правові вимоги з місцевими звичаями та соціальними умовностями.

Водночас станова, територіальна та етнічна обмеженість діяльності волосних судів не була абсолютною. Зверталися до суду могли й представники інших суспільних верств, якщо підозрюваним у вчиненні делікту чи відповідачем у цивільній суперечці виступав місцевий селянин. Такою нагодою нерідко користувались поміщики й економі (серед яких було немало поляків), купці, міщани й дрібні торгівці (наприклад, представники єврейських громад).

Доволі часто волосний суд брав до розгляду і ті справи, де обвинувачуваними чи підозрюваними були особи, що офіційно не підпадали під юрисдикцію волосного суду. У цих випадках справа могла розглядатися «за добровільною згодою», як-от у Рішенні Чернелювецького суду Волинської губернії щодо покражі хліба з магазину поміщика Іодко. Серед обвинувачуваних у злочині слід назвати трьох селян і «безсечно-відпусного» солдата Франкович. Останній, як зазначається в Рішенні, хоч і не належить до судження волосного суду, сам добровільно дав підписку, що погоджується на це і не буде ані суперечити, ані оскаржувати рішення суду про покарання [3, с. 95–96].

Зі скаргами до волосних судів звертались і жінки, сподіваючись залагодити родинно-сімейні стосунки, захистити особисті та майнові права. Звичайно, кількість таких справ була відносно невеликою, оскільки жінка не вважалась повноцінним суб'єктом правовідносин і її інтереси в суді мав представляти чоловік чи інший родич чоловічої статі.

По-друге, необхідно пам'ятати, що у правосвідомості селян XIX ст. люди були від природи *нерівними*, тому сама вимога «формальної рівності перед законом» здавалась їм незрозумілою і безглуздою. Поміщик мав перевагу перед селянином, заможний хазяїн – перед «голодранцем», чоловік – перед жінкою. І самі рішення волосного суду ґрунтувались на засадах «розподільчо-нерівної справедливості».

Отже, якщо зі скаргою на селянина до волосного суду звертався представник привілейованого стану (поміщик чи економ), він автоматично ставав привілейованою жертвою. У таких випадках до доказів обвинувачення ставилися поблагливі, а розмір грошової компенсації, призначеної потерпілому, міг набагато перевищувати обсяг реально завданої шкоди. І навпаки, рішення за скаргою бідного селянина, а тим більше селянки, були значно толерантніші до винуватців.

Наприклад, у справі за позовом *управителя* Черноостровського маєтку щодо покражі з економії сіна Черноостровський суд Подільської губернії признав, що доказів проти обвинувачуваних у крадіжці селян фактично немає, однак, «маючи їх під підозрою», присудив їм покарання по 10 різок кожному [3, с. 100].

Натомість Рішення Олевського волосного суду Волинської губернії по скарзі вдови Ткачукової проти односельця, який вкрав у неї копу (60 снопів) жита, вимагало просто взяти копу у винного і повернути потерпілій, не призначаючи крадію жодного покарання [3, с. 92].

По-третє, загальні інтереси громади мали пріоритет перед інтересами індивіда. З цієї причини судді нерідко виходили за межі формальної компетенції волосних судів, призначаючи покарання за порушення узвичаєних релігійних чи моральних норм (наприклад, за працю у неділю, за зваблення дівчини, за пияцтво і розпусту тощо). З цієї ж причини сварка і бійка інколи вважалась навіть більш серйозним правопорушенням, аніж крадіжка. Специфічною «колективною жертвою» сварки виступала громада в цілому, оскільки дії винних порушували нормальне гро-

мадське життя, завдавали шкоди суспільному порядку та суспільній моралі і мали бути покарані. А крадіжка розглядалася швидше як приватна справа, порушення майнових прав індивіду, які можуть бути просто відновлені.

Наочно демонструє цей принцип Рішення Білоцерковського суду Київської губернії щодо сварки селян Терещенка та Служалого. Терещенко скаржився на те, що Служалий відняв у нього гусака, а його жінка лаяла жінку Терещенка непристойними словами. У свою чергу, Служалий, звертаючись до суду, звинувачував Терещенка у нанесенні побоїв його жінці. Дізнавшись, що обидві скарги справедливі, судді зобов'язали Служалого повернути незаконно присвоєного ним гусака, а Терещенка – *сплатити штраф: 2 крб. чоловікові побитої селянці і ще 1 крб. до волосного правління*. Попереджуючи можливий рецидив конфлікту, судді зазначили, що у випадку, коли хтось із названих селян дорікне іншому, то повинен буде сплатити до волосного правління додатковий штраф у 5 крб. [3, с. 108–109].

Дихотомічний характер покарання, призначеного Терещенку, мав своєю підставою уявлення про дихотомічність жертви цього делікту: фактично, потерпілими визнавалися (1) чоловік побитої та (2) сільська громада.

Загалом у справах про нанесення побоїв суд міг визнати право потерпілого на грошову компенсацію (оплату лікаря), а міг і відмовити, визнавши вину за обома учасниками. У такому випадку покарання присуджувалось обом бешкетникам або навіть і третім особам, яких визнавали винними у підбурюванні до сварки. Штрафні суми, відповідно, йшли до «мирського капіталу», на користь сільської громади.

Аналогічний принцип діяв у справах щодо сімейних сварок. Потерпілими вважалися не стільки окремі особи, скільки сім'я в цілому. Зусилля суду були спрямовані на те, аби залагодити сімейні відносини: змусити подружжя повернутися до спільного життя, втихомирити свару і зобов'язати винних більше не порушувати громадській спокій.

Так, коли до Гоцанського суду Волинської губернії звернувся селянин Усик зі скаргою на «обиди», що йому чинив власний син, судді спершу вирішили покарати винного різками, попередивши про неприпустимість непокори батькові. Але через те, що скаржник одразу ж пожалів сина і став просити не карати його, а також через обопільну згоду селян помиритися судді вирішили залишити справу без наслідків, про що й записали у відповідному рішенні [3, с. 188–189].

Унікальним є Рішення Таганського суду Київської губернії за скаргою селянки Горшкoderиної, яка жалілася на свого чоловіка, що той не хоче разом з нею жити. Суд, дізнавшись що причиною сварки стало розпусне життя скаржниці, вирішив, що подружжя має жити разом, однак із тим, аби жінка вела себе порядно, слухалась чоловіка і берегла його добро, а чоловік зробив для неї окрему «хижку» на своїй садибі, де б вона могла жити [3, с. 206]. Таке «розселення» було, вочевидь, відчайдушною спробою поновити якщо не подружнє життя, то принаймні «сімейно-господарську спілку».

По-четверте, поняття справедливості стосовно жертви делікту було тісно пов'язане з реаліями селянського побуту та конкретними економічними умовами життя. Судді орієнтувались передусім не на формально-юридичні поняття, а на економічні правила громадського життя.

Зокрема, у справах про злочини проти власності (крадіжки, грабінництва, пограбовування тощо) найважливішим питанням, що вирішувалось волосним судом, було не покарання злочинця, а *відшкодування збитків, нанесених потерпілому*. Вкрадене чи самовільно присвоєне майно мало бути повернено, завдана шкода компенсована працею чи грошима. За умов виконання цих вимог окремого покарання винному могло взагалі не призначатись.

Вище вже наводились приклади рішень суду, коли винних у викраденні чужого майна зобов'язали повернути його потерпілим, не призначаючи іншого покарання. Той же принцип втілений в Рішенні Козинського суду у справі, коли з вини селянки було поранено ногу коневі. Суд зобов'язав чоловіка винуватиці вилікувати тварину за свій рахунок, а доки йде лікування, забезпечити потерпілого конем, аби той не мав простою в роботі [3, с. 132]. Як бачимо, у цьому випадку також не було призначено окремого покарання, окрім вимоги щодо компенсації шкоди, нанесеної потерпілому власнику. Втім, мав місце дрейф відповідальності, оскільки за провину заміжньої жінки відповідав її чоловік.

Якщо особа злочинця була невідома, «умовно винною» могли визнати людину, яка раніше запламувала свою репутацію аналогічними вчинками. Саме її зобов'язували до сплати потерпілому *половинної суми* штрафу (компенсації за нанесені збитки). Якщо згодом викривали справжнього злочинця, останній мав сплатити повний обсяг штрафу, з якого відшкодовували несправедливо звинуваченому.

Так, Млієвський суд Київської губернії, розглядаючи скаргу шинкаря Сруля Магусовського про крадіжку в нього грошей, запідозрив у цьому злочині селянина Кочергу, оскільки той: 1) вже був помічений в крадіжках раніше; 2) не зміг докладно відповісти на питання судді; 3) не знайшов собі поручителів. Тому рішенням суду Кочергу зобов'язали сплатити потерпілому половину вкраденої суми, а якщо буде викрито іншого злочинця, то останній має віддати повну суму Кочерзі [3, с. 121].

В інших випадках судді могли прийняти рішення про відстрочку грошової компенсації за нанесені збитки або про заміну її тілесним покаранням (різками). Наочним прикладом такої практики було Рішення Олевського суду Волинської губернії по скарзі Осипа Дорошенка у справі про крадіжку меду, яку вчинили хлопчачі. Найбільша частина шкоди, нанесеної потерпілому, полягала не у викраденні самого меду, а в тому, що розорені бджоли могли загинути взимку. Суд визначив збитки у сумі 3-х крб., проте з огляду на неспроможність батька одного з хлопців виплатити означену суму постановив: винних покарати різками, а штраф відстрочити до наступної весни, поставивши сплату в залежність від того, чи виживуть бджоли. Якщо б взимку вулики загинули, батьки винних, незважаючи на майнову неспроможність, мали сплатити повну суму штрафу [3, с. 83].

По-п'яте, вище вже зазначалось, що сама діяльність волосних судів була можливою лише внаслідок її ґрунтування на багатовікових традиціях звичаєвого права і народного правосуддя. Інтуїтивне відчуття «правди» (справедливості), яке на сьогодні не об'єднує, а роз'єднує народ, на ті часи породжувалось спільністю трудових умов і відповідністю конкретних судових рішень загальним правовим традиціями, визначеним самим способом селянського буття. Як і будь-які традиції взагалі, вони були результатом вікового громадського досвіду минувшості, а тому не завжди відповідали вимогам новітніх часів.

В руслі світоглядних уявлень селянина XIX ст. тілесне покарання винних було цілком прийнятною формою реагування на вчинене правопорушення. Воно виступало своєрідною формою моральної компенсації постраждалим за нанесену їм шкоду, отже, зменшувало небезпеку самосуду чи помсти та підтримувало сподівання на недопущення протиправних вчинків в подальшому. Тому призначалося це покарання доволі часто, особливо у тих справах, де «потерпілому» виступала селянська громада, точніше, її спокій.

Зокрема, справа Горшкoderів, про яку йшлося вище, мала своє продовження. Через місяць після винесення попереднього рішення до волосного суду звернувся сільський староста з заявою, що Филип Горшкoder прогнав свою жінку і «веде блудне життя» з селянкою Гавриленко-

вою. На цей раз суд не обмежився усними доганами, а покарав селянина 2-ма ударами різками, ще раз приказавши йому залагодити сімейні справи і жити з законною жінкою [3, с. 241].

Тілесні покарання призначались і жінкам, незважаючи на те, що вже з 1863 р. вони були незаконними. Яскравим прикладом такої практики є справа селянки Уляни Кукової та її коханця Івана Ковалішина, розглядувана Жалобенським судом у травні 1864 р. Підсудних звинувачували у тому, що, покинувши свої сім'ї, вони відкрито жили у полюбовному зв'язку, пиячили й розоряли свої господарства, чим «наносили стид і сором усій громаді». Обурені їх поведінкою судді записали в рішенні: «Незважаючи на те, що тілесні покарання відмінено, за безсоромні вчинки покарати кожного 15 різками» [3, с. 242].

Однак у певних випадках волосний суд, розглядаючи справу по суті, долав межі застарілих правових стандартів. Наприклад, жінка, яка за наявними законами не могла бути ані власницею земельної ділянки, ані навіть користувачем, у певних випадках прирівнювалась волосним судом у правах та обов'язках до власника, тобто виступала «як власник», але за умови виплати нею податей та відбуття інших громадських повинностей.

І останнє. В текстах рішень волосних судів немає слова «жертва», проте з досліджених матеріалів можна зробити висновок, що буття людини як жертви злочину чи будь-якої іншої несправедливості починалося з моменту, коли їй було завдано «обиди» (матеріальної, фізичної, моральної шкоди) і закінчувалось або в момент примирення з обидчиком, або після виявлення винного та виконання ним вимог судового рішення. Причому розгляд справи з позиції формальної нерівності в деяких випадках мав перевагу перед рішеннями сучасного суду, оскільки до уваги брався майновий стан потерпілого та винного, їх взаємовідносини між собою та іншими учасниками конфлікту (хоч би вони й не виступали – з точки зору формального права – учасниками кримінального процесу), навіть пора року, о котрій вчинено правопорушення.

Дії волосного суду стосовно жертви мали потрійну мету:

- визначення обсягу нанесеної шкоди;
- визначення винних;
- визначення форми відшкодування збитків та покарання винних (із тим, щоб у майбутньому попередити вчинення таких дій винним чи будь-ким іншим).

Висновки. Рішення волосних судів кінця 60-х рр. XIX ст. дають нам унікальну можливість відтворити образ жертви у звичаєвому українському праві, визначити засади звичаєвого правосуддя, зокрема у тій частині, що стосується поновлення прав жертви, визначення компенсації за нанесені матеріальні та моральні збитки, і на цій

підставі вивести основні принципи та стереотипи народної правосвідомості про відновлення справедливості стосовно жертви делікту.

1) З огляду на відносну обмеженість засад волосного правосуддя – етнічну, станову та територіальну – перелік справ, що розглядались судом і самі рішення суду висвітлюють перед нами характерні риси образу жертви та етно-правової традиції стосовно неї, що побутувала саме серед українського селянства. У цій традиції жертва делікту не мала чіткої станової, етнічної чи навіть гендерної визначеності.

2) У правосвідомості селян XIX ст. люди були від природи нерівними: поміщик мав перевагу перед селянином, заможний хазяїн – перед «голодранцем», чоловік – перед жінкою. Рішення волосного суду щодо жертв деліктів ґрунтувались на засадах розподільчої справедливості.

3) Загальні інтереси громади мали пріоритет перед інтересами індивіда. З цієї причини сварка і бійка інколи вважались більш серйозним правопорушенням, аніж крадіжка. Специфічною «колективною жертвою» таких дій виступала громада в цілому, оскільки дії винного порушували нормальне громадське життя, завдавали шкоди суспільному порядку та суспільній моралі.

4) Поняття справедливості стосовно жертви делікту було тісно пов'язане з реаліями селянського побуту та конкретними економічними умовами життя. Форми і способи поновлення справедливості щодо жертв деліктів визначались не з огляду на формально-юридичні норми, а з урахуванням економічних правил громадського життя.

5) Сама діяльність волосних судів була можливою лише внаслідок її ґрунтування на багатотисячолітніх традиціях звичаєвого права і народного правосуддя. Як і будь-які традиції взагалі, вони були результатом вікового суспільного досвіду минулості, а тому несли не тільки позитивні надбання, але й тягар вже застарілих вимог та уявлень. Зокрема, йдеться про визнання тілесних покарань як своєрідної форми моральної компенсації потерпілим за нанесену їм шкоду, а також громаді в цілому за порушення суспільного спокою та громадських норм життя.

6) В межах звичаєвого права буття людини як жертви злочину чи будь-якої іншої несправедливості починалося з моменту, коли їй було завдано «обиди» (матеріальної, фізичної, моральної шкоди) і закінчувалось або в момент примирення з обидчиком, або після виявлення винного та виконання ним вимог судового рішення. Дії волосного суду стосовно жертви мали потрійну мету:

- визначення обсягу нанесеної шкоди;
- визначення винних;
- визначення форми відшкодування збитків та покарання винних (із тим, щоб у майбутньому попередити вчинення таких дій винним чи будь-ким іншим).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рум'янцев О.В. Роль і призначення волосного суду за реформою 19 лютого 1861 р. / О.В. Рум'янцев // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 2. – С. 417–424.
2. Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. / под. общ. ред. О.И. Чистякова. – М. : Юрид. лит., 1984– . – Т. 7 : Документы крестьянской реформы. – 1989. – 816 с.
3. Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной ИРГО. Юго-Западный отдел, материалы и исследования, собранные д. чл. П.П. Чубинским : в 7 т. / – СПб. : Тип. К.В. Трубникова. – Т. 6 : Народные юридические обычаи по решениям волостных судов / изд. под наблюдением П.А. Гильтебрандта. – 1872. – 245 с.

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове видання
«Порівняльно-аналітичне право»**

№ 3, 2016

**Ужгородський національний університет
Ужгород 2016**